

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ - ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ*

Γιάννης Α. Πανούσης

Καθηγητής

Πρύτανης Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Τα ανθρώπινα δικαιώματα (α.δ.) συνιστούν ταυτόχρονα “δικαιώματα του ανθρώπου” και αιτήματα του πολίτη.

Ως δικαιώματα ελευθερίας (ή για την ελευθερία) τείνουν προς την καθιέρωση θεσμών οι οποίοι θα εγγυηθούν την προστασία - κυρίως - από το κράτος. Χωρίς δηλ. να χάνουν τον ουτοπικό τους ή ιδεαλιστικό τους χαρακτήρα τα **α.δ.** διαθέτουν και μια πρακτική πλευρά η οποία είναι η θεσμοποίηση του σεβασμού στην ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια.

Η ελευθερία, μαζί με την ισότητα και τη δικαιοσύνη, συγκροτούν τον πυρήνα των **α.δ.**.

Το δικαίωμα όμως εμπεριέχει - εκτός από τη φιλοσοφία του - και τη **διεκδίκησή** του. Η δημοκρατία και η εξουσία, ως κρίσιμες συνιστώσες του προβλήματος, βρίσκονται σε συνεχή δυναμική (αντι)παράθεση στο θέμα αυτό.

Η επιστήμη των **α.δ.**, στην οποία το άτομο (ή η ομάδα) αναζητεί τρόπους προστασίας (σ' εθνικό ή διεθνές επίπεδο) των αναγνωρισμένων (ατομικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά) ή και των μη-αναγνωρισμένων “νέων” δικαιωμάτων (αλληλεγγύη, ποιότητα ζωής) και παρακάμποντας το φυσικό δίκαιο και τον πρώιμο θετικισμό, επιχειρεί - κυρίως δια των Διεθνών Συμβάσεων και των Εθνικών Συνταγμάτων - να ξεφύγει από τις πολιτικές πιέσεις και τις ιδεολογικές αγκυλώσεις ώστε να καταστεί έγκυρη και αποτελεσματική (βέβαια οι έννοιες “δημοκρατία”, “κοινωνικό κράτος” κλπ. είναι τόσο φορτισμένες ώστε δύσκολα η επιστήμη αποτινάσσει εντελώς την πολιτική αντίληψη στον τομέα των **α.δ.**).

Οι περιορισμοί της Κρατικής εξουσίας έχουν τις ρίζες τους στις φιλελεύθερες επαναστάσεις. Τις ατομικές ελευθερίες ως νόμιμο θεσμό της πρωτοσυνατούμε στην Αγγλία όπου η Magna Charta (1215) συμβόλιζε τα ιστορικά δικαιώματα και ελευθερίες (rights and liberties) του αγγλικού λαού και προοιωνίζε τους συνταγματικούς αγώνες του 17ου και 18ου αιώνα. Η Γαλλική επανάσταση αντικατέστησε τον “ελέω Θεού” Μονάρχη με το Λαό. Τα *droits naturels, inaliénables et sacrés de l'homme* είναι απαραβίαστα.

* Εισήγηση στην Ημερίδα “Ανθρώπινα Δικαιώματα και Κοινωνική Εργασία” που οργάνωσε η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΣΚΛΕ, 15 Απριλίου 1994, στην αίθουσα “Γουλανδρή - Χόρν” στην Πλάκα - Αθήνα.

* * *

Σήμερα η διεθνής προστασία των **α.δ.** έχει ανατεθεί κυρίως στον ΟΗΕ (Καταστατικός Χάρτης, Συστάσεις, Διακηρύξεις, Συμβάσεις) με κυρίαρχα κείμενα στην **Οικουμενική Διακήρυξη** και την **Τελική πράξη του Ελσίνκι**, στο Συμβούλιο της Ευρώπης (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δ.Α., Πρωτόκολλα, Κοινωνικός Χάρτης) και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι Επιτροπές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των **α.δ.**, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο **α.δ.**, αλλά και μη κυβερνητικοί οργανισμοί, όπως η Διεθνής Αμνηστία, η Διεθνής Ομοσπονδία των **α.δ.**, συνδράμουν το διεθνές δίκαιο στον αγώνα του να πείσει τη διεθνή κοινότητα για την ανάγκη κατοχύρωσης και σεβασμού των **α.δ.**

* * *

Οι βαρβαρότητες του β' παγκοσμίου πολέμου και τα ολοκληρωματικά καθεστώτα έδωσαν στην προστασία των **α.δ.** την ηθική της σταυροφορίας και την αίγλη της εγγύησης της διεθνούς ειρήνης.

Το πνεύμα αδελφοσύνης επανέρχεται όχι μόνον ως άμυνα κατά της αλλοτρίωσης του ανθρώπου ή των καταχρήσεων της εξουσίας, αλλά και ως υποχρέωση διάσωσης των επερχόμενων γενεών από τα δεινά του πολέμου.

Το δικαίωμα στην ειρήνη (ή το δικαίωμα να ζεις με ειρήνη), συνυφασμένο με την 29η και την ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ του ανθρώπου αλλά και με το μέλλον της ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ συνιστά το νέο "σταυρό" των διεθνολόγων (και βέβαια των ειρηνιστικών κινημάτων).

Πέρα δηλ. από το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και στη μη - επέμβαση γεννιέται και η **διεθνής αλληλεγγύη** ως δικαίωμα όλων να προστατεύουν τα **α.δ.** όλων, όπου γης (ας μην ξεχνάμε ότι η Γαλλική επανάσταση αναφερόταν στα δικαιώματα **κάθε ανθρώπου** κι όχι μόνο των γάλλων).

Δεν μένει βέβαια παρά η διεθνής κοινότητα να συνδυάσει τα **α.δ.** με την ανάπτυξη και την ειρήνη, με την ουσιαστική ισότητα και την πραγματική ελευθερία.

* * *

Η συχνή προσφυγή σε ρήτρες ρύθμισης των ελευθεριών (π.χ. δημόσια τάξη και ασφάλεια), το δυσδιάκριτο της έννοιας "δημοκρατική κοινωνία" και κυρίως ο ηλεκτρονικός πανοπτισμός ενός κράτους Λεβιάθαν θέτουν πάλι σε κίνδυνο τα **α.δ.**.

Οφείλουμε να βρούμε τρόπους να ελέγξουμε τους ελέγχοντες (μυστικές υπηρεσίες, αρχείο κλπ.) καθώς το **δικαίωμα επί της ιδιωτικής ζωής και τον εμπιστευτικό χαρακτήρα της επικοινωνίας** κινδυνεύουν άμεσα.

Η πρόοδος, η ανάπτυξη, ο καταναλωτισμός είναι εμπλουτιστικές της ζωής μας παράμετροι ενώ ένας κόσμος χωρίς δικαιώματα είναι ένας κόσμος στον οποίο κανείς δεν θα ήθελα να ζήσει.

Κι ανθρώπινα δικαιώματα χωρίς μηχανισμούς ή θεσμούς προστασίας είναι κάτι χειρότερο από έναν αβίωτο κόσμο. Είναι ένας κόσμος αγωνίας, ένας κόσμος - εφιάλτης που δεν δικαιούμαστε να κληροδοτήσουμε στα

παιδιά μας και στον 21ο αιώνα.

Βιβλιογραφία

1. Φ. Βεγλερή, Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Αθήνα 1982
2. Γ.Κ. Βλάχος, Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, β' έκδοση, Αθήνα 1979
3. Μ. Δραγώνα-Μονάχου, Φιλοσοφία και Ανθρώπινα Δικαιώματα, Αθήνα 1986.
4. Fondation Marangopoulos, Le Declaration Francaise des Droits de l' Homme et du Citoyen: un rayonnement bicentenaire, Athens 1991
5. Κ. Μανωλοπούλου - Βαρβιτσιώτη, Η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Αθήνα 1986.
6. Στ. Περράκη, Διεθνής Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αθήνα 1987
7. Στ. Περράκη, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Ειρήνη, Θεσ/κη 1990